

Versenysportolás hatása a lelki egészségre és az egészségmagatartásra serdülőkorban

Dr. Mikulán Rita PhD

2017.12.07. Dalmady emlékülés

Egészségmagatartás

- Olyan **egyszerű hétköznapi tevékenység**, mint például az alvás, az étkezés, a testmozgás, a dohányzás és az alkoholfogyasztás, **mely az egészséggel szoros kapcsolatba hozható** anélkül, hogy célzottan az egészségre irányuló, úgy nevezett egészségügyi viselkedésnek számítana (*Kasl és Cobb, 1966*).

Az egészségmagatartás fő típusai

Az egyének életmódja mindennapos tevékenységekben nyilvánul meg, melyek hatása az egészségi állapot szempontjából lehet egészségmegőrző, preventív vagy kockázatnövelő (*Matarazzo, 1984*).

- **Preventív egészségmagatartás**
- **Rizikómagatartás**

Az életmód jelentősége I.

Az életmód az egyik legjelentősebb egészséget befolyásoló tényező (Lalonde-jelentés, 1974).

öröklött adottságok, egyéni hajlamok	25 - 30 %
környezeti tényezők (természeti környezet, lakhely, munkahely)	~ 20 %
biológiai (kor, nem, etnikum) szociális tényezők (társadalmi helyzet) életmód (táplálkozás, testmozgás, dohány, alkohol, drog)	összesen: 40- 50 %
egészségügyi szolgáltatások elérhetősége/minősége	8 – 10 %

Az életmód jelentősége II.

- a világ összlakosságára nézve az életév-veszteség és az életminőség-romlás tekintetében az első öt rizikófaktor
  - az egészségtelen táplálkozás és **az inaktív életmód**,
  - az aktív és passzív dohányzás valamint
  - az alkoholfogyasztás (*Lim és munkatársai, 2012*).
- **inaktív életmód : globális elterjedés, növekvő tendencia** (*Ng és Popkin, 2012*).

Serdülőkori fizikai aktivitás jelentősége

- **Az optimális testi és lelki fejlődésnek alapvető feltétele** a megfelelő gyakoriságú és intenzitású mozgás (*Ekelund és mtsai, 2012; Parikh és Stratton, 2011; Fehily és mtsai, 1992; Brosnahan és munkatársai, 2004; Sund és kollégái, 2011*).
- **Befolyásolja a felnőttkori fizikai aktivitást:** a felnőttkori sportolási szokásokat már a testnevelés órák, valamint a testnevelő tanár szeretete is befolyásolja (*Neulinger (2009)*).
- A különböző viselkedések kipróbálásának is jellegzetes időszaka a serdülőkor és **az egyik viselkedés kipróbálása valószínűsíti a másikat** (pl. rendszeres testmozgás, egészséges táplálkozás) (*Rogers, 2003; Aare, 2007*).

Rendszeres, megfelelő intenzitású fizikai aktivitás hatásai

Étkezési szokások	Szerfogyasztás	Iskolai teljesítmény
Fizikailag aktívabbak egészségesebben táplálkoznak <i>(Ottevaere és mtsai, 2011; Németh, 2007; Santaliestra-Pasías és mtsai, 2013)</i>	Azok a tanulók, akik hetente sportoltak, azok ritkábban dohányoztak, részegedtek le vagy ittak egyszerre nagyobb mennyiségű alkoholt, mint ez ennél kevesebbet sportoló társaik <i>(Elekes, 2007)</i>	A fizikai aktivitás és az iskolai teljesítmény között pozitív összefüggés igazolható <i>(Van Dusen és mtsai, 2011; Nelson és Gordon-Larsen, 2006)</i>

Mi járulhat hozzá az ajánlásnak megfelelő, napi legalább 1 óra, minimum közepes intenzitású mozgás megvalósulásához?

- **Aktív életmód**
- **Mindennapos testnevelés**
- **Iskolán kívüli szervezett sport**

Versenysportolás mint rizikómagatartás?

Mozgásszervi megbetegedések	Étkezési szokások	Szerfogyasztás
Sportsérülések: évente 4,5 millió személy az EU-ban <i>(Kisser és Bauer, 2010)</i> Sportártalmak: a derékfájás előfordulása kapcsolatban áll a versenysporttal <i>(Schmidt és mtsai, 2014)</i>	Evészavarok: 20-25%-os előfordulás <i>(Resch, 2007, Maïano, Morin, Lanfranchi és Therme, 2015)</i> Illegális teljesítménynövelő szerek: a serdülő fiúk 3-12%-a használja <i>(Korkia és Stimson, 1997; Bahrke, Yesalis és Brower, 1998; Nilsson és mtsai, 2004, Giraldi, Unim, Masala, Miccoli és La Torre, 2015)</i>	Alkoholfogyasztásra hajlamosít <i>(Taliaferro és mtsai, 2010; Lisha és Sussman, 2010; Mikulán, 2007, Kwan, Bobko, Faulkner, Donnelly és Cairney, 2014)</i>

A kutatás célkitűzése

Célkitűzés	versenyszerűen sportoló serdülők egészségének és egészségmagatartásának vizsgálata		
Témakörök	egészségi állapot	testsúlykontroll	szerfogyasztás
Fő szempontok	nemi jellegzetességek		
	fő sportágtípus szerint		
	sportolói státusz szerint		

Minta

	Létszám (fő)	Összetétel	Nemi arányok (%) (férfi / nő)	
			versenyszerűen	nem versenyszerűen
1. Vizsgálat	163	serdülő nem- versenyszerűen és versenyszerűen sportolók	60 / 40	78 / 22
2. Vizsgálat	Létszám (fő)	Összetétel	Egyéni és csapat sportolók aránya (%)	Nemi arányok (%) (férfi/nő)
	427	serdülő versenysportolók	33/67	55/45

Mérőeszközök- Adatelemzés

Az adatgyűjtés **önkéntes, anonym, önkitöltéses kérdőíves vizsgálatok** alkalmazásával valósult meg.

- Nem és antropometriai adatok (testmagasság, testsúly)
- Sportolás jellemzői (egyéni/ csapat, versenyszerű sportolás)
- **Egészségi állapot:**
  - globális egészségindikátorok:
    - Egészség önminősítése,
    - Pszichoszomatikus Tünetképzési Index,
    - Pszichés Közérzeti Index
- **Testsúlykontroll**
- **Szerfogyasztási szokások**
- Iskolai teljesítmény (leggyakrabban kapott jegyek)

Az adatok elemzése **SPSS 20 program** felhasználásával történt.

1. Serdülő versenysportolók egészségének és egészségmagatartásának nemi jellegzetességei

Serdülő sportolók egészségének nemek közti különbségei

	Vizsgált változó		
	Egészség önminősítése	Pszichoszomatikus tünetképzés	Pszichés közérzet
Statisztikai elemzés eredménye	n.s.	n.s.	n.s.

Megjegyzés: n.s.= nem szignifikáns;

Serdülő sportolók testsúlykontrolljának nemi jellemzői

	Vizsgált változók			
	Testsúly önminősítése	Súlygyarapodástól való aggodalom	Fogyókúrák gyakorisága	Figyelem az egészséges étkezésre
Statisztikai elemzés eredménye	**p/l	**p/l	**p/l	n.s.

Megjegyzés: n.s.= nem szignifikáns; **p<,01; l=lányoké nagyobb/gyakoribb

A testsúlykontrollt jellemző változók közötti korrelációk nemi jellemző

	Testsúly megítélése		Elhízástól való félelem		Fogyókúrák gyakorisága		Egészséges étkezésre való figyelem	
	Fiú	Lány	Fiú	Lány	Fiú	Lány	Fiú	Lány
Testsúly megítélése			,389**	,330**	,357**	,318**	-,146*	n.s.
Elhízástól való félelem					,467**	,596**	n.s.	n.s.
Fogyókúrák gyakorisága							n.s.	n.s.

Megjegyzés: a táblázatban a szignifikáns korrelációs együtthatók vannak feltüntetve; n.s.= nem szignifikáns; * $p < ,05$, ** $p < ,01$;

Serdülő sportolók szerfogyasztásának nemi jellemzői

Vizsgált változó		Statisztikai elemzés eredménye
Dohányzás	életprevalencia	n.s.
	havi prevalencia	n.s.
Alkoholfogyasztás	életprevalencia	**p/f
	havi prevalencia	**p/f
	nagyivás havi gyakorisága	**p/f
Kábítószer-fogyasztás	életprevalencia	*p/f
	havi prevalencia	n.s.

Megjegyzés: n.s.= nem szignifikáns; *p<,05, **p<,01; f=fiúknál gyakoribb

Serdülő sportolók egészsége és szerfogyasztása korrelációinak nemi jellemzői

Egészségi állapot jellemzői	Egészség önminősítése		Pszichoszomatikus tünetképzés		Pszichés közérzet	
	Fiú	Lány	Fiú	Lány	Fiú	Lány
Szerfogyasztás jellemzői						
Dohányzás havi gyakorisága	n.s.	-,186*	,196*	n.s.	n.s.	-,261**
Alkoholfogyasztás havi gyakorisága	n.s.	n.s.	n.s.	,220*	n.s.	-,219**
Egyszerre több alkohol ivása	n.s.	n.s.	n.s.	,196*	n.s.	-,202**
Kábítószer-fogyasztás havi gyakorisága	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	-,177*

Megjegyzés: a táblázatban a szignifikáns korrelációs együtthatók vannak feltüntetve; n.s.= nem szignifikáns; * $p < ,05$, ** $p < ,01$;

1.Megbeszélés I.

A fiú és lány sportolók egészségi állapota

a sportolók fiúk és lányok
pszichoszomatikus
panaszainak előfordulása
hasonló

a lányok jellemzően több tünetről
számolnak be
(*Ostberg és mtsai, 2006; Sweeting és mtsai, 2007;*
Gerber és Phüse, 2008; Költő és Kökönyei, 2010;
Kelly és mtsai, 2010; Jernbro és mtsai, 2012).

1.Megbeszélés II.

A fiú és lány sportolók testsúlykontrollja és szerfogyasztása

- magyar serdülőkhez hasonló nemi különbségek (*Németh és Költő, 2016*)
- a havi rendszerességgel dohányzó sportolók aránya (19,1%) alacsonyabb volt a magyar középiskolásokénál (25%) (*Németh és Költő, 2016*)

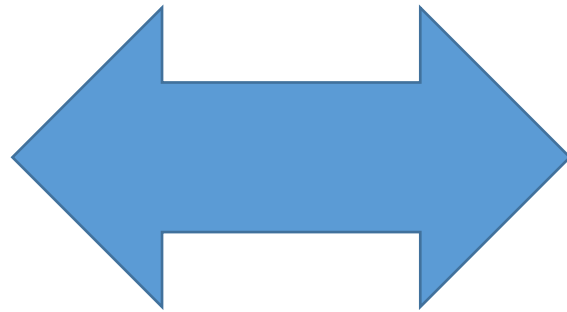
Serdülő sportolók dohányzásának havi prevalenciája (%)

1xsem	Alkalomszerűen	Napi rendszerességgel
80,9	11,4	7,7

1.Megbeszélés III.

Korrelációk

- csak a sportoló lányok rosszabb közérzete járt gyakoribb szerfogyasztással együtt
- a fiúk szerfogyasztása és pszichés közérzete között nem volt kapcsolat

mindkét nemre jellemző a negatív korreláció

(*Silva és mtsai 2007; Saban és Flisher, 2010; White és mtsai, 2013*).

2. Egyéni és csapatsportolók egészsége és egészségmagatartása a statisztikai elemzések és a szakirodalom tükrében

Egyéni és a csapatsportolók egészségének összehasonlítása

	Vizsgált változók					
	Egészség önminősítése		Pszichoszomatikus tünetképzés		Pszichés közérzet	
Teljes minta	*p/E		n.s.		*p/E	
Nemeken belül	Fiúk	Lányok	Fiúk	Lányok	Fiúk	Lányok
	**p/E	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.

Megjegyzés: n.s.= nem szignifikáns; *p<,05, **p<,01; E=Egyéni sportoló esetében nagyobb

Egyéni és a csapatsportolók testsúlykontrolljának összehasonlítása

	Vizsgált változók									
	Testsúly		Testsúly önminősítése		Súlygyarapodástól való félelem		Fogyókúrák gyakorisága		Egészséges táplálkozásra való figyelem	
Teljes minta	n.s.		*p/Cs		n.s.		n.s.		*p/E	
Nemeken belül	Fiúk	Lányok	Fiúk	Lányok	Fiúk	Lányok	Fiúk	Lányok	Fiúk	Lányok
	n.s.	**p/Cs	n.s.	**p/Cs	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	*p/E

Megjegyzés: n.s.= nem szignifikáns; *p<,05, **p<,01; Cs=Csapatsportoló kövérebbnek minősíti; E=Egyéni sportoló esetében nagyobb

Egyéni és csapatsportolók szerfogyasztásának összehasonlítása

Vizsgált változó		Statisztikai elemzés eredménye		
		Teljes minta	Fiúk	Lányok
Dohányzás	életprevalencia	*p/Cs	n.s.	n.s.
	havi prevalencia	**p/Cs	*p/Cs	n.s.
Alkoholfogyasztás	életprevalencia	n.s.	n.s.	n.s.
	havi prevalencia	n.s.	n.s.	n.s.
	nagyivás havi gyakorisága	n.s.	n.s.	n.s.
Kábítószer-fogyasztás	életprevalencia	n.s.	n.s.	n.s.
	havi prevalencia	n.s.	n.s.	n.s.

Megjegyzés: n.s.= nem szignifikáns; *p<,05, **p<,01; Cs:Csapatsportolónál gyakoribb

Az egyéni sportág és a rendszeres dohányzás logisztikus regressziós elemzésének eredményei

Sportág/nem	Rendszeres dohányzás	
	OR	(95% CI)
egyéni sportoló fiú	0,405*	,191 – ,860
egyéni sportoló lány	n.s.	

Megjegyzés: n.s.= nem szignifikáns; *p<,05; OR: esélyhányados (Odds Ratio); 95%; CI: 95%-os konfidencia intervallum

2. Megbeszélés

- egyéni sportolók kedvezőbb egészségi állapota

a csapatsportban való részvétel, társas tevékenység jellegéből kifolyólag, jobb pszichés státuszhoz vezethet (*Eime és mtsai, 2013*)

- hasonló alkoholfogyasztási szokások

a csapatsportok hajlamosítanak gyakoribb alkoholfogyasztásra és lerészegedésre (*Martha, Grélot és Peretti-Watel, 2009; Wichstrom és Wichstrom, 2009; Kulesza és mtsai, 2014*).

- csapatsportoló lányokat kevésbé izgatta a testsúlyuk = *Filaire és mtsai, (2007)* valamint *Fulkerson és mtsai, (1999)*

3. Serdülő versenysportolók és nem versenysportolók egészsége és egészségmagatartása

Serdülő versenysportolók és nem versenysportolók egészségének jellemzői

	Vizsgált változók					
	Egészség önminősítése		Pszichoszomatikus tünetképzés		Pszichés közérzet	
Teljes minta	**p/V		*p/V		*p/V	
Nemeken belül	Fiúk	Lányok	Fiúk	Lányok	Fiúk	Lányok
	**p/V	*p/V	n.s.	**p/V	n.s.	*p/V

Megjegyzés: n.s.= nem szignifikáns; *p<,05, **p<,01; V=versenysportolónak kedvezőbb;

Serdülő versenysportolók és nem versenysportolók pszichoszomatikus tünetképzésének nemi jellemzői

	Pszichoszomatikus tünetképzés	
Sportolói státuszon belül nemek összehasonlítása	Versenysportoló	Nem versenysportoló
	n.s.	*p/L

Megjegyzés: n.s.= nem szignifikáns; *p<,05; L=Lányoknál magasabb;

Serdülő versenysportolók és nem versenysportolók testsúlykontrolljának jellemzői

	Vizsgált változók									
	Testsúly		Testsúly önminősítése		Súlygyarapodástól való félelem		Fogyókúrák gyakorisága		Egészséges táplálkozásra való figyelem	
Teljes minta	n.s.		n.s.		n.s.		n.s.		n.s.	
Nemeken belül	Fiúk	Lányok	Fiúk	Lányok	Fiúk	Lányok	Fiúk	Lányok	Fiúk	Lányok
	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	**p/NV	n.s.	**p/NV	n.s.	n.s.

Megjegyzés: n.s.= nem szignifikáns; **p<,01; NV=versenysportolónál kedvezőtlenebb

Serdülő versenysportolók és nem versenysportolók szerfogyasztásának jellemzői

Vizsgált változó		Statisztikai elemzés eredménye		
		Teljes minta	Fiúk	Lányok
Dohányzás	életprevalencia	n.s.	n.s.	n.s.
	havi prevalencia	n.s.	n.s.	n.s.
Alkoholfogyasztás	életprevalencia	n.s.	n.s.	n.s.
	havi prevalencia	n.s.	n.s.	n.s.
	nagyívás havi gyakorisága	n.s.	n.s.	n.s.
Kábítószer-fogyasztás	életprevalencia	*p/NV	n.s.	n.s.
	havi prevalencia	*p/NV	n.s.	n.s.

Megjegyzés: n.s.= nem szignifikáns; *p<,05, **p<,01;NV=Nem versenyzőnél gyakoribb;

Serdülő versenysportolók és nem versenysportolók leggyakrabban kapott iskolai érdemjegyeinek összehasonlítása

Vizsgált változó		Statisztikai elemzés eredménye		
		Teljes minta	Fiúk	Lányok
Leggyakrabban kapott iskolai érdemjegyek		**p/V	n.s.	**p/V

Megjegyzés: n.s.= nem szignifikáns; **p<,01; V=Versenyzőnél a jobb jegyek gyakoribbak

3. Megbeszélés

- a versenysportoló lányoknak minden szempontból jobb volt az egészségi állapota.
- versenysportoló lányok gyakoribb jobb jegyekről számoltak be. A sportolás és az iskolai teljesítmény pozitív kapcsolata igazolt, jellegzetes nemi különbségek nélkül (*Fox és mtsai, 2010; Shachaf és mtsai, 2013; Bradley és mtsai, 2013; Busch, 2014*).
- versenysportolók és nem versenysportolók hasonló alkoholfogyasztási szokásai a versenysport gyakoribb alkoholfogyasztásra és nagyivásra hajlamosít
- hasonló dohányzási szokásai sportolásnak a dohányzással szemben védőhatása van (*Bovard, 2008; Bollók és mtsai, 2009; Lisha és Sussman, 2010; Diehl és mtsai, 2012*).

Összegzés

1. A versenysportolás döntően nem változtatott a testsúlykontrollra és a szerfogyasztásra jellemző nemi különbségeken, viszont kedvezőbb pszichoszomatikus tünetképzéssel járt a lányversenyzőknél.
2. Az egyéni és a csapatsportolók egészsége és egészségmagatartása közötti különbségek közül kiemelendő a sportágválasztás testsúlykontrollra és szerfogyasztásra gyakorolt hatása.
3. A versenysportolók és a nem versenysportolók összehasonlítása alapján a versenysport vagy nem, vagy kedvezően befolyásolta a serdülők egészségét, egészségmagatartását, különös tekintettel a lányversenyzők testsúlykontrolljára és iskolai teljesítményére.

A versenyszerű sportolás serdülőkorban ajánlható alternatívát jelent a napi fizikai aktivitás teljesítése, a mozgás egészségvédő hatásai kialakulása szempontjából.

Eredmények gyakorlati alkalmazása

Tanárok, edzők, drogprevenció területén dolgozók, gyermek-és iskolaorvosok képzése során

- A versenysport kedvezően befolyásolhatja az iskolai teljesítményt
- A versenysport nem hajlamosít dohányzásra és kábítószer-fogyasztásra
- Lányoknál csökkenti a pszichoszomatikus tünetek számát
- Az egészséges étkezés propagálása során külön figyelmet kell fordítani a testsúlykontrollal összefüggő ismeretek átadására

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!